

10
11.707
1. 06
ітично-агітаційна секція ч. 1.

М. ВОЗНЯК.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

НАША РІДНЯ МОВА.

5% чистого прибутку на Український Національний Фонд.

Добр. 1917
Pag-217/8-11150

КИЇВ 1917.

ВИДАВНИЧЕ. ТОВАРИСТВО „ВЕРНИГОРА“.

Український Базар
Чортків (Львів)

Ш141.4,0

Місце України в Європі.

Територія.

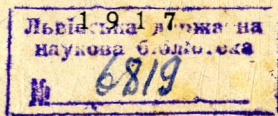
1. Московщина	3.900.000 кв. верст.		
2. Україна	850.000	„	„
3. Австрія	600.000	„	„
4. Німеччина	540.000	„	„
5. Франція	536.000	„	„
6. Англія	315.000	„	„

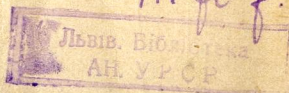
Людність.

1. Німці	90 мільйонів	
2. Москалі	70	„
3. Англійці	45	„
4. Французи	41	„
5. Українці	40	„
6. Італійці	33	„
6. Поляки	24	„

К И І В.

Друкарня Л. І. Райциса. Мал. Володим., 90.

Чи ще-ж бо ви мало наслужились
Москві та Ляхові?

Іван Франко.

1. Простір української мови

В устах 40 мільйонів людей гомонить наша українська мова. Український нарід стоїть що до числа на п'ятім місці поміж європейськими народами, а поміж славянськими народами займає друге місце по Москалях. Збитою масою заселює наш народ цілу східну Галичину, полудневу підгірську частину західної Галичини, північну та західну частину Буковини й північно-східну частину Угорщини. Але головна сила українського народу, цілих дев'ять десятих, живе в російській державі. Тут займають Українці отсі губернії: полтавську, чернігівську, харківську, катеринославську, київську, херсонську, подільську й волинську, більшу частину так званої кубанської області та частину таврійської, вороніжської, минської, городненської, сидлецької й люблинської*) губернії. До перечислених земель треба додати менші більші, рідше й густійше заселені Українцями оселі в Австро-Угорщині (Боснії, Славонії) й європейській і азійській Росії, Румунії, Туреччині, північно-американських Злучених Державах, Канаді та Бразилії. Всіх Українців вдвоє більше, ніж Поляків, звиш учетверо більше, ніж Чехів, усемеро більше, ніж Болгарів, а увосмеро більше, ніж Сербів (без Хорватів).

Простір, який займає наш нарід в Австро-Угорщині, виносить 72.000 квадратних кіньометрів, а в Росії 780.000 квадратних кіньометрів. Разом займає український нарід

*) З частин сих двох останніх губ. утворено 1912 р. холмську губ.

понад 850.000 квадратних кілометрів простору, значить, дев'ять разів більше, ніж ціла Галичина. Простір української землі більший від простору цілої Австро-Угорщини понад 180.000 квадратних кілометрів, а коло 400.000 квадратних кілометрів від простору цілої Німеччини. На жаль, хоч дуже численний український нарід і такі широчезні простори заселює, не має він сьогодні власної держави, навіть не здобув собі такого становища та впливу в державах, в яких живе, як здобули собі два рази менше численні Поляки та звиш учетверо менший від нашого чеський нарід. Не тільки вдвоє численніші від нас Москалі, але й значно менші народи від нашого, як болгарський і сербський нарід, мають власні держави.

*2. Наша мова давня. Сього одинокого скарбу не мали сили
забрати нам вороги.*

І ми мали колись протягом більше ніж п'ятсот літ власну державу. Початки нашої державної організації сягають ще девятого віку. Але в порівнянні з початками колишньої нашої держави українська мова далеко старша.

Княжі межиусобиці довели до упадку українську державу. В першій половині XIV віку увійшла галицька Україна в склад Польщі, а в другій половині того самого століття прилучено київську Україну до литовської держави, яку також пізнійше підбила Польща. Протягом багатовікового історичного лихоліття: татарського, турецького, польського й московського затрачував наш нарід поволі все те що складається разом на національне добро. Звичаї й обичаї переживалися або підпадали сильним чужим впливам, а разом з тим наступали чорною хмарою нужда, злидні, недостаток. Лютий ворог загарбав українську землю, а її дітей, колишніх вільних горожан, зробив панськими підданими й наймитами. На тім одначе не зупинилися переможці. Поважилися навіть залазити в душу нашого народу, обмежували на кождім ступні свободу віри. Високими по-

садами й шанобами переманили вищі українські верстви на свій бік. „Для лакомства жадного, панства нещасного“, як каже наша дума, вони перейшли в польський і московський табор і відчужилися від рідного народу. Все-таки не змогли нам видерти вороги нашого найціннішого скарбу, нашої української мови Заслуга в тім селянських і міщанських верств українського народу.

3. Правдива просвіта та культура можлива тільки в рідній мові; докази з нашої історії.

Більше ніж триста літ тому побачили наші предки що наш нарід по утраті державної самостійности марнується в безпросвітній темноті. Тому доложили всіх заходів, не щадили грошових жертв на школи, на друкарні, на книжки, бо розуміли, що просвітити нарід можна тільки найзрозумілішою для нього, його рідною мовою. Дитина найкраще розуміє те, чого її вчать у школі, коли вияснює їй се учитель мовою, яку з молоком виссала з материних ірулей. Чужу мову треба навчитися розуміти, а се веде до страти дорогого часу й дуже утруднює початкову науку. Зрозуміли се давно наші предки, розуміємо й ми сьогодні, розуміють се всі просвічені народи. А школа одинока дорога до культури, до всього того, що торкається освіти й просвіченого життя: письменства, науки, штуки, доброго уладження родинного, громадянського й народного життя та господарського добробуту.

Сливе до кінця XVIII століття українські землі все стояли вище від московських під оглядом просвіти, шкіль і загалом культури. За гетьмановання Богдана Хмельницького переїздив через Україну один учений подорожник Павло з міста Алепо зі Сирії. Він описав свою подорож. Дивувався, які гарні порядки були тоді на Україні, які роботящі й розумні були наші господарі, як дуже дбали про сиріт, про бідних і калік, як щиро дбали за просвіту. Всі діти, навіть,

дівчата були письменні. В кождім селі була школа. В ній учили своєю рідною мовою. Письменних тоді було може більше ніж сьогодні.

До першої половини XVIII в. й пізніше ще йшли з України в Московщину люде, що заводили там школи, закладали бібліотеки, були вчителями, писали та друкували. Довгий час всі вищі духовні в Московщині були споміж Українців, довгий час Московщина жила українською наукою. За царя Петра Великого Українці були головними його помічниками при перетворюванні Росії на новочасну державу. В нагороду за те стогне ще сьогодні девять десятих нашого народу під московським кнутом у безпросвітній темряві, бо українські діти мусять учитися в школі в чужій, московській мові.

4. Народня творчість. Її велике значіння й виховуюча сила.

Знаємо з власного щоденного досвіду, що ніякою чужою мовою не можна краще висловити наших найглибших бажань, які ворухаються в нашім серці, як саме рідною мовою. Свій розум, своє серце, свою душу, своє чуття, свої думки, свою радість і журбу, сум і роспуку виявив наш нарід у власних творах, які стали гідними подиву в усіх культурних народів і здобули признання найбільших учених світа. Дітям оповідали чудові казки. Історичними переказами, повними щирої любови до рідної землі та свого народу, заціплювали вони привязання до всього, що своє й гарне. Свій життєвий досвід висловлювали в коротеньких жартовливих або поважних, сумних або веселих, а все дотепних і розумних приповідках, поговірках, примівках і пословицях. З таких приповідок довідуємося про вдачу та світогляд нашого народу в давнині, про те, що український нарід уважав добрим, а що злим, що шанував і поважав, що висміював, де бачив правду та справедливість, а в чім брехню та кривду.

Світову славу здобули собі пісні нашого народу. Найбільші вчені на світі, найрізнороднійші народи: **ї**поляки, Москалі, Німці, Французи й інші признали наші пісні одними з найкращих на світі. **У**країнські пісні відзначаються великою музикальністю в доборі слів і мальовничістю. Коли слухати нашу пісню, стає перед нашими очима як живе або мальоване все, про що співається в ній. Велика ніжність наших народніх пісень, щире чуття вилите в них, надзвичайна сердечність і дібрана гарна мелодія — все те складається на велику поетичність наших пісень. **У**країнська пісня робить на нашу душу дуже сильне вражіння. Нерідко буває, що як хто гарно та з чуттям заспіває сумну пісню, витискає сльози з наших очей, а весела пісня так і підносить наші ноги до танцю.

Зі сказаного видно, як надавалася наша гарна, гнучка, милозвучна, поетична й багата мова, відколи існує український нарід (а він так давній, як усі інші славянські), до виспівання найрізнороднійших пісень, від найвселійших до найсумнійших, від найбільше жартовливих до найповажнійших. Складали такі пісні й інші твори, що переходять з уст до уст серед народу, з одного покоління до другого, різні українські стани та верстви: хлібороби, дружинники княжих часів, лицарі козацької доби, чумаки, невільники, письменні й неписьменні дяки, вихованці київської академії й інших шкіл, кріпаки й бурлаки, панцане й пани. Одним словом усі українські стани та верстви всіх часів брали в сім участь.

Заки Українці прийняли християнство, довго перед тим співали всілякі пісні в різних порах року: коляди, веснянки, русальні пісні, весільні, похоронні й господарські. Крім того оповідали собі наші предки різні казки, мали оповідання про своїх поганських богів, байки, загадки, приповідки, заклинання і т. д. По прийняттю християнства почало духовенство викорінювати все, що тхнуло поганством. Тому народні твори з поганських часів підпали сильним змі-

нам або й забувалися. Нові історичні події, зміна життя зроджували нові твори: преріжні історичні перекази, пісні про Володимира Великого, про княжі усобиці, про татарські й пізнійше турецькі напади, про козацьких лицарів, про Гайдамаччину, про опришків, про панщину, про кріпацтво, про банку, словом про все, що живо зворушило народню душу.

5. В нашій устній совесності та літературі сховане багатство української мови. Літературна мова. Шевченко рішив раз на все її долю.

Збір таких творів в українській мові, про які була тільки що мова, називаємо українською устною словесністю. Хто зложив сі твори, напр. безліч коломийок, таких людей по найбільшій частині не вміємо назвати. Инакше мається річ з писаними творами. Знаємо, що Шевченко написав велику поему „Гайдамаки“, що Грицько Квітка є автором повісти „Маруся“, що „Наталка Полтавка“ се твір Івана Котляревського. Збір усіх писаних творів українського народу, передовсім збір так званого красного письменства (белетристики), отже поезій, драматичних творів, як оповідання, повісти, байки, називаємо письменством або з латинська „літературою“. З устної словесности та з літератури можемо пізнати всю красу та ціле багатство української мови. Наша устна словесність і література се найбільший скарб українського народу. Висловив у них наш нарід усі свої радощі й горе, всі свої невдачі та здобутки, всі почування та змагання, полишив вічний пам'ятник свого світогляду та стану просвіти в різних часах історичного життя.

Як у всіх просвічених народів, так і в нас мова писаних книжок різниться в дечім від щоденної мови. бо звичайна щоденна мова вічно розвививається та змінюється, а писана мова примається одна для цілого народу й так до-

бирається, щоб її розуміли в усіх закутках українських земель, хоч в її говорах є найрізномордніші відміни й відхилення від літературної мови.

В щоденній мові мусять бути різниці. Наш нарід розкинений на дуже широких просторах. Мова се ніщо инше, тільки висловлювання наших думок звуками. Як люде живуть близько себе, висловлюють свої думки однаково. Чим дальше віддалені люде, тим більші різниці повстають у висловлюванню їх думок. Так знаємо, що Лемки дещо відмінно говорять від Гуцулів і від Подолян, що на російським пограничу галицький і російський Українець говорять однаково, а вже трохи инакше Українець з околиць Харкова. Менші відміни в мові називаємо говорами (говір лемківський, бойківський, гуцульський і т. д.), а більші відміни — наріччями.

Живу українську мову ввів в українську літературу при кінці XVIII віку Іван Котляревський з Полтави. Перед тим друковано в нас книжки штучною мовою, зложеною з церковно-славянських і українських слів. Слідами Котляревського пішов харківський гурток письменників з Грицьком Квіткою на чолі. Геніяльний наш Кобзарь Шевченко доказав придатність української мови до поетичних перлин всесвітнього значіння. Він увів українську мову в ряд тих мов, що видали найбільших геніїв на полі літератури. Чим є Шевченко в розвитку української літературної мови, дуже влучно висловив се наш славний поет Володимир Самійленко в отсій гарній поезії під заголовком „Українська мова“:

*Діамант дорогий на дорозі лежав, —
Тим великим шляхом люд усякий минав
І ніхто не пізнав діаманта того.
Йшло багато людей і топтало його.
Але раз тим тляхом хтось чудовний ішов
І в пилу на шляху діамант він найшов.*

Камінець дорогий він відразу пізнав
І до дому приніс і гарненько, як знав,
Обробив, обточив дивний той камінець
І уставив його у коштовний вінець.
Сталось диво тоді: камінець засіяв
І промінням ясным всіх людей здивував.
І палочим огнем кольористо блищить,
І проміння його усім очі сліпить.

*

*

*

Так в пилу на шляху наша мова була,
І мислива рука її з пилу взяла.
Полюбила її, обробила її,
Положила на ню усі сили свої,
І в народній вінець, як в оправу ввела,
І як зорю ясну вище хмар піднесла,
І на злість ворогам засіяла вона,
Як алмаз борогий, як та зоря ясна.
І сятиме вік, поки сонце стоїть,
І лизим ворогам буде очі сліпить!
Хай же ті вороги поніміють скорійш,
Наша-ж мова сія що години яснійш!
Хай коштовним добром вона буде у нас,
Щоб і сам здивувався у могилі Тарас,
Щоб, поглянувши сам на створіння своє,
Він побожно сказав: „Відкіля нам сіє?!“

Своїми поезіями виховав Шевченко цілу українську інтелігенцію з її змаганнями і ідеалами, отже сотворив з нас новочасну націю. Своє слово поставив Шевченко на сторожі коло національних прав українського народу на самостійне культурне та політичне життя. Від часів Шевченка розвинулася наша література високо, як на російській Україні, так, і в галицькій, де ввів народню мову в книжки Маркіян Шашкевич, а також у буковинській,

де нову добу української літератури розпочав Юрій Федькович.

До вироблення української мови на літературну причинилися пізніше дуже багато: Панько Куліш, Марко Вовчок, Панас Мирний, Іван Левицький, Олександр Кониський, Петро Ніщинський, Борис Грінченко, Володимир Самійленко, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Іван Франко й багато інших письменників. В українській мові маємо найрізноманітніші часописи та книжки українською мовою; в галицькій і буковинській Україні вчать нею у народніх і середніх школах і в університетах, в урядах має вона тут по закону рівні права з польською й німецькою мовами.

6. Науковий світ про українську мову.

Так здобуває тепер українська мова признання яке мала вже п'ятьсот літ тому й яке в новітніх часах визначив їй науковий світ. Ще в XIV столітті підбили Литовці Українців оружною силою, а Українці Литовців культурою. До часів Жигмонта Августа була українська мова мовою урядових грамот і законодатних книг. Української мови вживали на дворах польських королів. Українська мова була урядовою мовою в зносінах з Туреччиною й Молдавією (Румунією).

Великі вчені признали красу та самостійність нашої мови. Польський учений Бандке уважав українську мову найкращою між усіма славянськими. Найбільший польський поет Міцкевич казав, що українська мова краща від московської й білоруської. Польський учений Мацейовський назвав нашу мову гарнішою від чеської, а другий учений Раковецький жалував, що наша мова не запанувала в цілій Росії. Навіть московський письменник Даль Луганський признав нашій мові першенство перед московською мовою, як народньою, так і літературною.

Найбільші славісти, с. т. такі вчені, що науково досліджують різні славянські мови, й петербурзька Академія Наук признали українську мову самостійною, окремою від московської. Є між ними вченими представники різних славянських народів. Ось декілька імен таких учених, щоб не наводити багато: Шляйхер, Микльосіч, Шафарик, Копітар, Ягіч, Срезневський, Корш, Шахматов і багато інших. Навіть самі московські вчені доказали, що вже з часів панування синів Ярослава Мудрого маємо письменні свідоцтва, що вже тоді українська мова була зовсім відмінна від московської. І відтоді ще більше віддалялися від себе москвоцька й українська мова, а сьогодні без попереднього вивчення не порозуміє Українець Москаля, а Москаль Українця.

Давнійше Поляки не признавали нашого народу особним народом, а про нашу мову твердили, що се повітовщина польської мови, а тепер ще тільки оголомшені шовінізмом Москалі ваяються відмовляти нашій мові прав до школи, письменства й науки. Такі москалі раді-б злити нас зі своїм народом.

7. Шануймо нашу рідну мову!

Доля нашої мови лежить у наших руках. „Як собі постелиш, так і виспишся“ — говорить народня приповідка. Дорогу показали нам Румуни, що в XIX віці вичистили свою мову з нерумунських слів, і Чехи, що всі чужі слова заступили своїми. Норвежцям яких, усього вісім мільйонів, дораджували Німці (так само, як нам Москалі, звані по вченому також Великорусами) не розвивати своєї норвежської мови, а взяти готову німецьку. Наша мова краща від вашої, — говорили Німці до Норвежців — а що більше, в нас є велика й красна література. Але Норвежці доложили всіх заходів, щоб у рідній мові розвинути як найгарнійшу літературу. І сьогодні твори норвежської літератури можуть достойно стати поруч найкращих творів німецької літератури.

Шевченко є дуже гарним доказом, що наші найтонші почування, що все, що найдорожше нашій душі, що думки, скриті в глибинах нашого серця, можемо найгарнійше висловити тільки рідною мовою. Хоч Шевченко знав добре не тільки українську, але й московську мову, його поезіями, котрі писав українською мовою, любується цілий світ, величає їх і перекладає на різні мови, а в піснях Шевченка, котрі він писав по московському, нема вже тої краси та сили, що в славних його творах в українській мові.

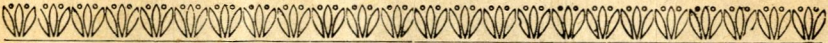
Московські вчені доказали, що Українець Микола Гоголь став, що правда, знаменитим письменником і в московській мові але він думав по українському й українську думку вбирав у московську одіж.

Один мудрець сказав такі слова: „поневоленій нарід, що захове свою мову, держить ключ від своєї вязниці у своїх руках“. Не забуваймо про се. Через рідну мову стали ми на ноги, ввійшли в сімю просвічених європейських народів. Підемо тим швидше й певнійше вперед, чим більше Українців все та всюди, устно та письменно, дома й поза домом, в суді, в уряді, перед рівними собі й перед вищими буде вживати своєї рідної української мови. Се прикмета рабського, панського льб'яка, а не свободного горожанина цуратися рідної мови або занечишувати її всякими чужими словами та зворотами, ламати язик на „панський“ лад. Щоб добре знати рідну мову, треба її вчитися змалку до гробу, в школі й поза школою, з книжок і від людей. Хто вміє пошанувати свого батька й матір, той зрозуміє, яку пошану повинен він мати до рідної мови.

Без мови нема розуму, без рідної мови нема власної літератури й культури, без власної літератури й культури нема народу.

11. 707.

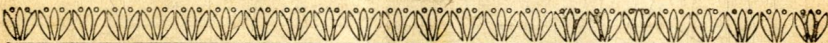

Українці!

Бороніть прав своєї мови:

Всюди размовляйте і вимагайте відповіді тільки по українському!

Надписуйте листи, пишiть прохання в урядові й громадські інституції (волесть, почта, суд, земство і инш.) тільки по українському!

ВИДАВНИЧЕ Т-ВО „ВЕРНИГОРА“

у м. Києві

Львівська вул. 33, пом. 28.

Політично-агітаційна секція:

У продажу:

1. М. Возняк. Наша рідня мова 10 коп.
2. Др. Ів. Раковський. Расовість Українців 10 коп.
3. Л. Цегельський. Історія Української Держави й боротьби за її відбудовання 8 коп.
4. О. Маковей. Подорож до Києва 25 коп.
5. В. Пачовський. Гетьман П. Дорошенко 8 коп.

У Друку:

6. Мученик за волю України гетьман Павло Полуботок
7. О. Островський. Руйнування Батурина (іст. опов).
Замовлення висилаються негайно післяплатою . .

„Нова Рада“

Українська політична, економічна і літературна газета
виходить щодня окрім понеділків і днів після свят. Перед-
плата з 1 травня II карб. 20 коп.

Адреса редакції і контори: Київ, В.-Володимирська, 42.

0, 42
(1987)

р
л 6819

10
11.707

ітично-агітаційна секція ч. I.

М. ВОЗНЯК.

Львів. Бібліотека
АН УРСР

НАША РІДНЯ МОВА.

Ціна 10 коп.

5% чистого прибутку на Український Національний Фонд.

Київ 1917.

ВИДАВНИЧЕ. ТОВАРИСТВО „ВЕРНИГОРА“.

Український Базар
Чортків (Львівська обл.)